

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Олександр Потехін

Україна у безпечній цілісній Європі без розподільчих ліній

Неадекватне трактування політичним Заходом значення та характеру так званої «близькості» російського та українського народів призвело до трагічних подій в Україні та надало Російській Федерації можливості руйнувати підвалини безпеки й стабільності у Європі. Сьогодні, коли йдеться про відновлення цивілізованих міжнародних правил поведінки держав у Європі, Україна, жодним чином не втрачаючи якості фактора позитивного впливу своїм прикладом на Росію, набула й ваги форпосту західної цивілізації на кордоні з російським варварством. У статті розкривається фальшивий характер нарративу політичного реалізму щодо так званої «української кризи» та шляхів її подолання.

Ключові слова: європейська безпека, російсько-український конфлікт, стабільність, політичний реалізм та неореалізм, Захід, А. Мотиль, А. Умланд.

Mistaken interpretations in the West of the nature of the presumed closeness of the Russian and Ukrainian peoples led to the tragic events in Ukraine, and gave the Russian Federation the opportunity to destroy the foundations of security and stability in Europe. Today, when it comes to restoring civilized rules of international relations between states in Europe, Ukraine may have a positive impact on Russia, by serving as an example of a democratizing state. It also serves as an outpost protecting the Western civilization against Russian barbarism. The article exposes the false character of the narrative of political realism with respect to the so-called "Ukrainian crisis".

Keywords: European security, Russian-Ukrainian conflict, stability, political realism and neorealism, Alexander J. Motyl, Andreas Umland.

У країна – не Росія. На початку 2000-х рр. під такою назвою було надруковано збірку погано відредагованих неузгоджених між собою за зміс-

том вторинних есеїв групи авторів, на обкладинці якої стояло прізвище президента Л. Кучми. Цілком природно, що після незаконної анексії Росією української АР Крим, вторгнення збройних сил РФ на схід України та виникнення завдяки Москві

маріонеткового ОРДЛО традиційна та новітня аргументація цієї тези набула нової актуальності. Не вдаючись до критики або підтримки цих аргументів (це не мій фах), вважаю, її автори мають рацію. Росіяни і українці – два різні народи, й спроби об'єднати їх силою під орудою Москви – марна трата зусиль. Але співіснування двох народів у рамках Російської, а згодом радянської імперії – СРСР – протягом більше 300 років призвело до деяких особливостей взаємного сприйняття, які не можна ігнорувати. Як їх бачать з російського боку ілюструє висловлювання О. Широпаєва: «Все-таки у ставленні росіян до українців, до України таїться щось ключове, доленосне для нас, росіян. Для українців Росія теж значуща, але тільки як точка відштовхування, що допомагає усвідомленню своєї, української однаковості [ідентичності. – *Авт.*]. Для росіян же Україна, навпаки, точка постійного тяжіння, ревнивої уваги, об'єкт поглинання як чогось “споконвічного свого” і переробки за власним зразком і подобою»¹. Саме це треба було свого часу (але краще пізно, ніж ніколи) побачити та протиходом використати «ревниву увагу» до України для європеїзації Росії.

Неадекватне трактування політичним Заходом значення та характеру так званої «близькості» двох народів призвело до трагічних подій в Україні та надало Російській Федерації можливості руйнувати підвалини безпеки й стабільності у Європі. З моменту виникнення незалежної російської держави після розпаду СРСР Захід, насамперед керуючись міркуваннями власної безпеки, сфокусувався на перетворенні Росії на демократичну країну з ринковою економікою, адже «демократії не воюють одна з одною». Ані історія російської/радянської імперії, ані практики чеченських воєн із їх масовими систематичними порушеннями прав людини, включно з правом на життя, ані ілюзорний характер «демократичних» засад у РФ не враховувалися належним чином. Захід не бажав визнати, що в їхній політиці явно бракувало мотивації, але головне – ресурсів та засобів впливу на напрямок трансформації Росії. Було цілком проігноровано той факт, що недосконала, але близька й далека водночас від Росії успішна Україна була єдиним доступним важелем демократизації пост-імперії та позбавлення її потягу до агресії. Про те, що це не абстрактна, далека від реальності конструкція, а цілком реальний факт, у першу чергу, свідчить російська реакція на дві укра-

їнські революції – Помаранчеву (2004 р., поміркована) та незакончену Революцію Гідності (2013–2016 рр., агресивно-воєвнична).

З поширеної на Заході зусиллями політичних реалістів тези про те, що Україна перебуває у сфері екзистенційних інтересів Росії можна зробити два протилежні висновки: перший – помилковий, що її треба туди й помістити (тобто її незалежне існування – помилка історії, яку Москва має всі підстави і навіть обов'язок виправити); другий – правильний – тільки успішна незалежна демократична Україна силою прикладу здатна викликати позитивні перетворення у Росії, перетворити її на органічну частину цілісної безпечної Європи.

Помилкою з тих самих причин є і теза, що Україна не є пріоритетною країною для Заходу порівняно з Росією. Захід завжди дотримувався «москвоцентричного» погляду на Україну. Завдання полягає у тому, щоб поміняти його на європоцентричний, що вимагає не просто констатації зацікавленості у демократичній, реформованій, суверенній Україні, котра має право відновити свою територіальну цілісність, а на порядки активнішої політики сприяння досягненню цієї мети. Побудова безпечної Європи без розподільчих ліній можлива тільки шляхом відновлення територіальної цілісності України та примушення Росії до поваги міжнародного права та до дотримання Кремлем власних міжнародних договірно-правових зобов'язань.

Сьогодні, коли йдеться про відновлення цивілізованих міжнародних правил поведінки держав у Європі, цінності демократії та стабілізацію на континенті, Україна, жодним чином не втрачаючи якості фактора позитивного впливу своїм прикладом на Росію, набула й ваги форпосту цивілізації на кордоні з варварством. Захід жодним чином не хоче цього визнавати, вперто повторюючи, що зона відповідальності НАТО обмежується кордонами держав-членів. Водночас ця позиція, по суті, побічно легітимізує російську агресію в Україні. Вісім років з часів російсько-грузинської війни та два роки після російського вторгнення в Україну знадобилися для зміни риторики НАТО – від залучення РФ до спільної розбудови безпекового середовища в Європі до стримування з елементами діалогу з Москвою. Побудова майбутньої єдиної Європи без ліній розподілу вимагає повномасштабного використання українського фактора як засобу політики щодо Росії, якому досі не надано належної ваги – ані в концептуальних засадах і політиці ЄС, ані НАТО, ані США.

Стратеги Заходу вперто не бажують враховувати можливий сценарій хаосу та безладу у Росії. Як

¹ Широпаєв А. Украинский и российский пути в истории: толчок к размышлениям. Цит. за: Ткаченко В. М. Неподільна спадщина Давньої Русі // Проблеми всесвітньої історії. – 2016. – № 1. – С. 46.

пише А. Умланд, «невтомне блефування російського керівництва та його “інформаційних воїнів” не повинно відволікати від факту, що тривала соціальну кризу в Росії можна вважати ще дуже добрим сценарієм і що нинішня рецесія може перерости у депресію. Навіть найгірший сценарій – хаотичний розпад Російської Федерації у випадку внутрішньополітичної боротьби – є доволі реальним. Військова інтервенція Росії в Україну та її наслідки в інших сферах закордонних і внутрішніх справ Росії відіграли роль каталізатора. Вони поглибили невирішені проблеми Росії, які існували раніше в різних галузях, зокрема у сферах державної адміністрації, регіонального розвитку, промислової структури, імміграції та еміграції, демографії, технологічних інновацій, управління бізнесом, охорони здоров'я та вищої освіти. Твереза оцінка розмаїтих поточних економічних, політичних, дипломатичних і культурних проблем, невдач та провалів Москви, а також їхній спільний вплив викликає песимістичні прогнози на найближче майбутнє Росії»¹.

Вдавшись до досить символічного покарання Росії за агресію, Захід прагне якщо не попередити розпад РФ, то, щонайменше, відтермінувати його. Найбільше на Заході побоюються перемоги у другій «холодній війні», після якої незалученням до російських справ у масштабах 90-х рр. XX ст. обмежитися явно не вдасться². Це нахабно використовує Кремль, вважаючи, що чим більше він бреше й шантажує, вдаючись і до ядерного шантажу, тим більше Захід розв'язує йому руки на українському напрямку. Але якщо найгірший сценарій занепаду Росії всупереч бажанню Заходу все ж реалізується, то для контролю ситуації та запобігання великій війні в нього не з'явиться кращих політико-військових інструментів ніж ті, які може надати Україна.

Готуватися до найгіршого сценарію вже сьогодні зовсім не означає наблизити його здійснення, навпаки – це засіб попередити загальноєвропейську трагедію. Не варто надихати Москву на подальшу агресію «відкриттями» у дусі «політичного реалізму» на кшталт того, яке Б. Обама зробив у інтерв'ю журналу «Атлантик»: «Справа в тому, що Україна, країна, що не є членом НАТО, буде уразливою для військового домінування Росії незалежно від того, що ми робимо»³. Ця заява

прозвучала як згода на поразку України у російсько-українській війні через небажання Сполучених Штатів належним чином допомогти. «По суті, президент Обама просто штовхнув Україну під російський автобус...»⁴, – прокоментував Д. Креймер.

Формули, якими оперують сучасні «мюнхенці», не відзначаються різноманітністю, але всі вони облудно претендують на об'єктивність, миролюбність, навіть апелюють до відновлення прав людини (щоправда, категорії тих, хто має право на забезпечення таких прав, обираються надзвичайно довільно – наприклад, «повстанці» в ОРДЛО). Наведемо поширену «найбільш нейтральну» формулу – «Україна приречена географією й історією мати нормальні відносини з Росією». Але що приховано за нею? Стимулювання Москви до встановлення саме таких відносин з Києвом на основі міжнародно-правових норм міждержавних відносин? Жодним чином. Це непряме визнання за «старшим (хоча й молодшим за віком. – Авт.) московським братом» права визначати засади зовнішньої і внутрішньої політики, включно з переглядом Конституції України. Недалеко від цієї формули стоїть і «повага» до територіальної цілісності України за відмови надати країні необхідну для її відновлення у реальній перспективі допомогу.

Типовий наратив політичних реалістів щодо руйнівного для європейської безпеки російсько-українського конфлікту, за визначенням А. Мотіля, виглядає наступним чином: «Захід – США, ЄС та НАТО спробували розширити свій вплив у Східній Європі та перебрати контроль над Україною від Росії. У відповідь президент В. Путін, щоб захистити життєво важливі безпекові інтереси своєї країни, вдався до анексії Криму та вторгнення до Східної України. Західні поставки зброї Україні тільки призведуть до подальшої ескалації дій Путіна, оскільки інтереси Росії в ній набагато перевищують інтереси Заходу. Будь-яке подальше втручання Заходу – чи то шляхом уведення санкцій, чи то постачанням зброї – завжди викличе адекватну російську відповідь, незалежно від ціни, яку заплатять російська економіка, політикум та суспільство»⁵. Погоджуючись в основному

¹ Умланд А. Глобальні наслідки «української кризи». Занепад Росії та євроазійська безпека на початку XXI століття // Критика. – № 5–6 (211–212). – С. 13.

² Потехін О. Друга холодна війна: попередні підсумки // Зовнішні справи. – 2015. – № 10. – С. 14–17.

³ Goldberg J. The Obama Doctrine. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>.

⁴ Brooke J. US Presidential Politics Play Poorly in Ukraine. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/us-presidential-politics-play-poorly-in-odessa>.

⁵ Motyl Alexander. Five fatal flaws in realist analysis of Russia and Ukraine. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2015/03/03/five-fatal-flaws-in-realist-analysis-of-russia-and-ukraine/>.

з п'ятьма тезами, що їх наводить А. Мотиль для розвінчування цих фальшивих аргументів реалістів¹ (на жаль, їхній вплив відчувається у багатьох західних столицях, зокрема й у Білому домі), спробуємо їх дещо розвинути.

По-перше, відсутні факти, які б підтверджували бажання Заходу перебрати в Росії контроль над Україною у будь-який момент з часів проголошення її незалежності у серпні 1991 року. «Битва за Україну» не відбулася через неявку одного з «суперників», а саме – Заходу. У 90-ті рр. РФ відклала таку битву з одним учасником – собою – через дві війни у Чечні, політичну й економічну нестабільність, але зробила непоганий заділ для агресії, прикриттям підготовки до якої слугували близько 300 договірних зобов'язань поважати суверенітет України та запевнень у вічній дружбі. США, зі свого боку, практично втратили стратегічний інтерес до України відразу після її ядерного роззброєння². Справді, в окремі періоди Україна займала третє місце серед країн-отримувачів американської допомоги, але за розмірами ця допомога жодним чином не відповідала масштабам проблем, що стояли перед молодою державою, – вона була на порядок нижчою, ніж в другій країні у цьому переліку. ЄС ніколи навіть теоретично не висловлював інтерес у прийнятті України до своїх лав. Відносини Україна–НАТО, співробітництво з Альянсом завжди залишалося низьким порівняно з відносинами НАТО–Росія – порівняйте хоча б Основоположний Акт НАТО–РФ та Хартію Україна–НАТО³. Відмова на Бухарестському саміті у квітні 2008 р. надати Україні та Грузії План дій щодо вступу до НАТО призвело у серпні 2008 р. до російського вторгнення в Грузію. Неадекватна млява реакція Заходу на порушення російсько-грузинських угод, а згодом спроба Б. Обама «перезавантажити» американо-російські відносини розв'язали руки Кремлю для анексії АР Крим та російського збройного вторгнення на схід України. Відсутність у комюніке Варшавського саміту НАТО 2016 р. навіть посилань на куці ритуальні запевнення Бухаресту про те, що «двері Альянсу залишаються відкритими для України»

¹ Не можна погодитися з А. Мотилем, коли він шукає якоїсь «об'єктивної (не сконструйованої) геополітичної сили». Будь-які міркування щодо російсько-української війни у термінах ієрархії геополітичних пріоритетів не можуть бути плідними, оскільки саме на її «засадах» будується кремлівський наратив (геополітика, до речі, надзвичайно споріднена з політичним реалізмом).

² Потехін О. Ядерне роззброєння України у контексті її відносин з США та РФ // Агора. – Вип.16. – 2016. – С. 16–22.

³ Bilinsky Y. Endgame in NATO's Enlargement: the Baltic States and Ukraine. – Westport Connecticut, London: Praeger, 1999. – P. 52–55.

досить красномовні. Д. Тренін, вірогідно, близький до істини, коли стверджує, що «США, звичайно, не збираються запрошувати Україну до НАТО»⁴.

По-друге, претензії на те, що розширення НАТО на Схід у 1999 та 2004 рр. збільшили загрозу безпеці Росії не підтверджуються фактами. У 2006 р. автор цих рядків мав змогу поставити високому представнику військово-політичного істеблшменту РФ питання: «Чи є у вас стратегічні плани на випадок вторгнення військ НАТО в Росію?». У відповідь він заявив: «Звичайно, ні». Отже ніякої реальної загрози Москва тоді не бачила, й була не в змозі побачити, оскільки сама структура збройних сил НАТО після закінчення «холодної війни» визначала нездатність Альянсу до широкомасштабного наступу. Як з'ясувалося пізніше, в НАТО не було навіть засобів оборони, зокрема країн – своїх нових членів у конвенційній або гібридній війні. Тільки у 2017 р. планується розміщення чотирьох батальйонів НАТО у країнах Балтії та Польщі, щоб розвіяти сумніви у дієздатності 5-ої статті Вашингтонського договору про створення НАТО. До того ж, країни-члени НАТО після «холодної війни» різко зменшили витрати на оборону, що аж ніяк не сприяло модернізації їхніх збройних сил, а збільшення асигнувань на ці цілі досі залишається здебільшого на папері. Більше того, як власниця другого у світі ядерного потенціалу, Російська Федерація є «недоторканою», тобто має надійні гарантії безпеки від військового вторгнення.

А. Мотиль цілком слушно зауважує, що реалісти готові погодитися: можливо, загроза з боку НАТО для Росії справді відсутня, але тут вступає у силу «факт»: «Росія сприймає загрозу як існуючу». Отже, реалізм вступає у суперечність сам із собою, оскільки він претендує на те, що має справу з доконаними, об'єктивними, здебільшого матеріальними факторами, апелює до раціональності. «Відкриваючи двері російському сприйняттю, реалізм підриває власні засади раціональності. Антиреалісти відчувають себе надзвичайно комфортно з аргументами типу “Путінська параноя та імперські імперативи примушують його бачити ворогів там, де їх насправді немає”. Але якщо параноя та російські імперські амбіції “раціональні”, тоді такою ж є й віра Гітлера у те, що євреї були смертельною загрозою для безпеки Німеччини»⁵.

⁴ Дмитрий Тренін: Стратегия Москвы – создать максимум препятствий для вступления Украины в НАТО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://theins.ru/news/29738>.

⁵ Motyl Alexander. Five fatal flaws in realist analysis of Russia and Ukraine.

По-третє, путінська аргументація на користь захоплення Криму та вторгнення на схід України з 2014 р. завжди базувалася на необхідності повернення священної кримської землі до Росії, захисту росіян та російськомовного населення в Україні (чомусь не в державах Середньої Азії, де вони дійсно дискримінуються та примушуються до еміграції) від утисків з боку натівських посіпак – «фашистської хунти» у Києві. Путін неодноразово брехав з цього та різних інших приводів та порушував власні обіцянки західним лідерам. У який спосіб реалісти пропонують спиратися на брехню Москви у розробці політики Заходу щодо Росії – сприймати черговий останній за часом фортель Кремля за чисту монету чи власноруч додумувати за Путіна його «справжні» мотиви або наміри? О. Литвиненко наводить слова своєї викладачки у Королівському коледжі оборонних наук: «Росіяни люблять брехати. Власне, вони не люблять брехати, а в такий спосіб компенсують свою слабкість»¹.

По-четверте, припущення, згідно з яким інтереси Росії в Україні набагато більші за інтереси Заходу, не мають під собою жодної фактичної основи – якщо не вважати за таку фантомний імперський біль. Реалісти схильні багато просторікувати про тісні історичні, культурні та релігійні зв'язки між Росією та Україною, але дивляться на них не з позицій стороннього об'єктивного спостерігача, а очима Москви. Вони не бачать, як Путін кожного дня шматує ці зв'язки – з кожним вбитим російською зброєю українським вояком або цивільним. Найголовніше, у конструкції реалістів явно не вистачає власне українських інтересів, які неможливо реалізувати в інший спосіб, ніж у союзі з Заходом, шляхом інтеграції країни до Європи. Географічно та політично Україна аж ніяк не далі від Заходу, ніж від Росії (та й швидко віддаляється у процесі націєтворення в умовах російської агресії). «Якщо Україна так багато значить для Росії в економічному, політичному, військовому вимірах, вона значить стільки ж для Європи (й Сполучених Штатів)»². І зовсім не тому, що йдеться про «гру з нульовою сумою» в уявній «битві за Україну». Навпаки, розуміння цього необхідне для побудови безпечної Європи без розподільчих ліній, а не втілення божевільних імперських марень Кремля.

¹ Нинішній заступник секретаря РНБО передбачав візиту з Росією ще рік тому. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/news/editorial/read/55349/Nynishnij_zastupnyk_sekretara_RNBO_peredbachav_vijnu_z.

² Motyl Alexander. Five fatal flaws in realist analysis of Russia and Ukraine.

По-п'яте, відмова у наданні Україні оборонної зброї, тобто обмеження її суверенного права на самозахист, аргументується тим, що Путін піде на ескалацію війни, не зважаючи на ціну, яку йому доведеться заплатити. Але пропозицій про справжню ціну з боку Заходу, як-то початок перемовин про вступ України до НАТО або радикальне припинення західних закупок енергоносіїв в Росії, або виведення з неї усіх західних компаній, або введення на територію України підрозділів ППО країн-членів НАТО, або надання можливостей Києву відновити обмежений ядерний потенціал чи створити замість нього сучасну конвенційну зброю з близькою до ядерної нищівною силою – досі ще не надходило. У будь-якому разі оцінка гіпотетичної поведінки Кремля не дозволяє вважати її раціональною й вона не вкладається у річище догм політичного реалізму.

А. Мотиль, мабуть з природної делікатності, навіть не зачіпає улюблений міф реалістів про «балансування сил», оскільки очевидна приблизно десятикратна перевага Заходу в економічному та військовому потенціалі робить безглуздим порівняння за окремими параметрами. Тут, щоправда, на допомогу Кремлю приходять неореалісти, які пропонують балансувати не сили, а їхнє сприйняття (загрози). У створенні загроз, зокрема у ядерному шантажі, Москва справді неперевершена. Але лякається той, кому вигідно лякатися та висловлювати «глибоке занепокоєння», коли шантажисту треба вказати на його справжнє місце (вагу) у світових справах. Врешті, А. Мотиль проходить повз відому догму реалізму про держави-більярдні кулі, що стикаються на міжнародній арені, тобто відсутність необхідності розглядати внутрішні фактори формування зовнішньої політики. Уся зовнішня політика В. Путіна спрямована на внутрішнього споживача, тобто збереження режиму при владі, характер московського режиму (Системи) має визначальне значення для розуміння російсько-української війни. Це переконливо доводить російський політтехнолог Г. Павловський у своєму есеї «Мир як війна за війною: російська машина ескаляцій у XXI столітті»³. Він, зокрема, пише про російську Систему, до появи якої він був свого часу причетний: «Система РФ – це стійкий зразок російської поведінки, яка радикалізує задачі там, де слід було їх вирішувати. Ми створюємо слабкокеровані надзвичайні події, потім вдаємося до їх ескалації – тільки заради того,

³ Павловский Г. Мир как война за войной: российская машина эскаляций в XXI веке. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carnegie.ru/2015/10/16/ru-61634/ij6v>.

щоб влада знову виступила незамінним вартувим від найгіршого лиха. Сьогодні всі з задоволенням говорять про “світовий хаос”, але по-різному бачать його джерело (В Україні різних точок зору на джерело хаосу немає – у Європі це однозначно Росія. – *Авт.*). Важливе питання, хто тут Росія – спонсор безладу чи тільки його бенефіціар? Світ хаотичний, і Росія не більше за інших внесла до нього хаосу (Більше! Абсолютний чемпіон серед постійних членів Ради безпеки ООН з часів російсько-грузинської війни 2008 р. – *Авт.*). Росія використовує [...] конфлікти, збираючи з них піраміди воєнних ескаляцій. Особисто Путіну не навислий будь-який безлад, але він вимушений ним приторговувати: гіркий гумор становища, скасувати яке не в його владі. [...] Візіонерство в ідеології легко доповнюється конвеєром ескаляцій з надалі неминучим їх експортом. У самій Росії виробництву конфліктів за визначеною межею немає чого робити. Ідеологічні фікції “секретів світоустрою” дозволяють Кремлю відчувати себе останньою інстанцією істини. Світоустрій (зокрема, у Європі. – *Авт.*) не потрібно підтримувати тому, хто самого себе вважає відповідним нормі»¹. Питання не в тому, чи бачить Захід ці наріжні засади антиєвропейської політики путінської Росії. Проблема полягає у тому, чи готовий Захід знайти адекватну відповідь на виклики Кремля європейській та світовій безпеці.

Справжні масштаби наслідків т. зв. «української кризи» показує А. Умланд: «...її вважають за ганебну поразку ЄС і НАТО. А дехто припускає, що злочасна “криза” в Україні матиме лише дуже незначні наслідки за межами Східної Європи. [...]

Утім, деякі наслідки анексії Криму, яку здійснила Росія, і прихованої інтервенції на Донбасі виходять далеко за межі Східної Європи. [...] По-перше, вони торкаються міжнародних зусиль, спрямованих на боротьбу з розповсюдженням зброї масового знищення. По-друге, вони ставлять під сумнів стабільність нинішнього російського режиму і затьмарюють загальні перспективи Росії. По-третє, вони погіршують прогнози панєвропейського співробітництва та асоціації на Північній півкулі нового століття. [...] “Українська криза” стоїть на заваді подальшій європейській інтеграції Росії, а отже, постанову Великої чи Широкої Європи, а також створенню спільної зони торгівлі та безпеки від Ліссабона до Владивостока»².

Надзвичайно повільно до європейців доходить розуміння того, що «українська криза», тобто агресія РФ в Україні безпосереднім чином стосується екзистенційно важливих для Європи проблем. Парадоксальним чином фактором «прискорення» стала варварська політика, військові злочини Російської Федерації у Сирії. Неможливість співробітничати з Москвою щодо врегулювання кризи в Сирії підриває засади аргументації європейських та американських «мюнхенців» на користь домовленості з В. Путіним про врегулювання «української кризи» за рахунок інтересів України шляхом реалізації т. зв. «мінських угод». Європа свого часу не побажала почути заклик Джорджа Сороса «Прокинься!» та вагалася надати Україні необхідну допомогу: «рятуючи Україну, ЄС рятує й себе»³. В інший спосіб побудувати безпечну цілісну Європу без розподільчих ліній неможливо.

¹ Павловский Г. Мир как война за войной: российская машина эскаляций в XXI веке. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carnegie.ru/2015/10/16/ru-61634/ij6v>.

² Умланд А. Глобальні наслідки «української кризи». Занепад Росії та євроазійська безпека на початку XXI століття // Критика. – № 5–6 (211–212). – С. 9.

³ Сорос Дж. Європейський Союз: дезінтеграція чи відродження? – К.: Дух і літера, 2015. – С. 200–224.